

Herlev
Kommune

Projekt: Bedstes Læsesansehave

Indholdsfortegnelse:

Indledning	side 2
Sproglig udvikling og læselyst i Bedstes Læsesansehave	side 3
Bedstes Læsesansehave – et tilbud til gode oplevelser og inspiration.....	side 4
Læsesansehave med Bedste – et natur og kultur-tilbud.....	side 7
Bedstes Læsesansehave – et led i didaktiske forløb	side 8
Kursus for pædagoger og lærere.....	side 10
Evalueringsmuligheder	side 10
Referencer	side 12
Bilag 1: Eksempler på Læsesansehave-lege.....	side 13
Bilag 2: Oplæg om gamle lege i Bedstes Læsesansehave	side 17

Indledning

I november 2005 ansøgte Børne- og Kulturforvaltningen Biblioteksstyrelsen om midler til projektmodning af projekt "Bedstes Læsesansehave". I januar 2006 fik vi tildelt 80.000 kroner til projektet – nærmere betegnet midler til landskabsarkitekt Helle Nebelong og lektor i psykologi med kompetence inden for børns sproglige udvikling Anne Maj Nielsen.

Projekt Bedstes Læsesansehave er udarbejdet på basis af lærer Ulla Steenvinkels tanker og ideer. Ulla Steenvinkels idegrundlag er blevet udfoldet og udbygget i arbejdsgruppen omkring Bedstes Læsesansehave, og ikke mindst har Anne Maj Niensens og Helle Nebelongs bidrag betydet, at projektet er blevet konkretiseret og dermed "fået ben at gå på". Arbejdsgruppen består yderligere af Kirsten Frandsen, biblioteks- og kulturchef, Birgit Svarre tale/hørekonsulent (PPR), Mikael Otterstrøm, landskabsarkitekt (TF) Janne Olsson, udviklingskonsulent (BKF).

Formålet med læsesansehaven er:

At skabe et utraditionelt sans-, læse- og læringssted for børn, med henblik på at stimulere børns læselyst, fantasi og læring samt give lyst til at bruge kroppen og stemmen. En læsesansehave i god natur, som befordrer mulighed for læring på mange måder og samtidig bidrager til særlige duft- og synsoplevelser. Endvidere at skabe et sted, hvor generationer og kulturer kan mødes, har råderum og kan lære.

Målet med læsesansehaven er:

- At skærpe børns sanser, fantasi og kreativitet
- At stimulere børns udvikling af sproglige kompetencer
- At øge børns læsefærdigheder og kendskab til rim, remser og eventyr
- At øge børns kendskab til natur og naturfænomener
- At øge børns lyst til kropslig bevægelse
- At børn stifter bekendtskab med kulturelle udtryksformer og værdier
- At børn udvikler personlige kompetencer: selvtillid, selvværd, evner til at udtrykke følelser. Nysgerrighed, lyst til at lære, koncentration og fordybelse
- At give børn gode oplevelser i et eventyrligt univers, hvor de indgår i et positivt fællesskab med andre

Flere af de ovennævnte mål er opstillet som Fælles mål under Folkeskoleloven og ligeledes som temaer i de pædagogiske læreplaner under Serviceloven for dagtilbud. Målene for Bedstes læsesansehave spiller således sammen med de ministerielle lovkrav, og dermed kan læsesansehaven også betragtes som en alternativ metode til at bidrage til at aspekter i lovgivningen tilgodeses. Ligeledes spiller målene sammen med den kommunale rammeplan for det pædagogiske arbejde med de 0-10 årige. Rammeplanen omhandler det betydningsfulde i børns læring og udvikling, og er udformet med udgangspunkt i kommunens børnepolitik og det fælles værdigrundlag for henholdsvis dagtilbud og skoler. Der er således sammenhæng mellem målene for Bedstes læsesansehave og de ministerielle og kommunale mål samt værdigrundlag.

Børn i alderen 0-10 år er den primære målgruppe, men når det er sagt, skal det understreges, at Læsesansehaven er for såvel kommunens borgere som andre. I det følgende uddybes projektet og der argumenteres systematisk for projektets bæredygtighed med særlig fokus på læringsperspektivet.

Sprogudvikling og læselyst i Bedstes Læsesansehave

Det er væsentligt at stimulere børns udvikling af motorik, opmærksomhed, nysgerrighed, fordybelse og fantasi, deres sproglige, udtryksmæssige, personlige og sociale kompetencer såvel som deres kendskab til naturen og til kulturelle udtryksformer. En række af disse kvaliteter er fremhævet som væsentlige i Herlev Kommunes Rammeplan for det pædagogiske arbejde med de 0-10-årige, der også er målgruppen for Bedstes Læsesansehave (fx s. 9-11 i Rammeplanen).

Undersøgelser tyder på, at børns motoriske udvikling stimuleres særlig godt når de opholder sig, leger og er aktive i naturen (Pedersen og Brodersen 1998), ligesom aktiviteter i naturbørnehaver ser ud til at befordre udvikling af opmærksomhed, fantasi, følelsesudtryk og kendskab til naturen samt udvikling af sociale kompetencer, når børn er sammen på god plads i varierede naturomgivelser (Grahn 2000).

Naturen er levende og foranderlig, og den tilbyder en stor variation af sanselige indtryk. Undersøgelser viser, at børn bliver umiddelbart optaget af naturfænomener: store arealer kalder på store bevægelser og høje lyde, udfordrende højder med grene og fremspring kalder på at blive klatret i, mystiske huler kalder på at blive udfordret og elementer og genstande som fx vand, jord, sten, planter, kalder på oplevelse, fordybelse og undersøgende manipulation (Fischer og Madsen 2001).

Børns færden i naturen kan karakteriseres ved tre faser: en opdagelsesfase, en undersøgelsesfase og en refleksionsfase (ibid).

I **opdagelsesfasen** bliver børn optaget af mange forskellige – og ofte nye – ting. Først når den euforiske opdagelse af det meget nye og de umiddelbare aktiviteter, dette kalder på, er overstået, begynder børn typisk at undersøge enkelte fænomener nøjere.

Undersøgelsesfasen kan karakteriseres som fordybelse i betragtning, manipulation eller anden aktivitet. Først efter en sådan undersøgende fordybelsesfase begynder børn at stille spørgsmål: Hvorfor er det sådan? Hvad er det der?

I denne sidste fase, **refleksionsfasen**, hvor børn begynder at stille spørgsmål, bliver sproget meningsfuldt at anvende for børn med udgangspunkt i sanselige oplevelser. Det må forventes også at gælde sanselige oplevelser af fx sjove bogstaver og skrevne betegnelser placeret i naturen. Disse bliver først meningsfulde, når børn når til refleksionsfasen. Der er altså ikke en direkte sammenhæng mellem at have sanselige oplevelser i naturen og at få stimuleret sproglig udfoldelse og læselyst, men en læsesansehave kan tilbyde oplevelser og undersøgelsesmuligheder, der kan stimulere nysgerrighed og interesse for bogstaver og sproglig udfoldelse.

Sproglig udfoldelse og læselyst er kulturelle aktiviteter, der forudsætter brug af symboler, dvs. genstande og tegn, som er betydningsbærende. For at forstå, at bogstaver kan betegne noget bestemt og i sammensætninger kan blive til ord, må disse kulturelle betydninger gøres tilgængelige for børn. Det arbejdes der med i skolens undervisning, og en læsesansehave kan sandsynligvis give et anderledes bidrag hertil. På samme måde som legetøj gøres levende for børn, vitaliseres og gives symbolsk betydning, ved at ældre børn eller voksne leger med genstandene (Stern 1991), på samme måde kan bogstaver og ord

sandsynligvis gøres levende og meningsfulde at beskæftige sig med, ved at voksne leger med dem.

En læsesansehaves bedste bidrag til udvikling af sproglig opmærksomhed og læselyst vil være, at en velkvalificeret 'Bedste' levendegør sproget og dets bestanddele, bogstaverne, og gør det interessant og meningsfuldt at gå på opdagelse i, undersøge og lege med for børn og andre brugere af læsesansehaven.

Dertil kommer, at en læsesansehave tilbyder muligheder for, at børn kan få kendskab til og erfaringer med det, som en del af sprogets ord betegner. I en sansehave vil det således give særlig mening at bruge sproglige betegnelser for naturfænomener, men også for fx forskellige former for bevægelse, retninger, lege og genstande, der indgår i lege. Et direkte sanseligt erfaringsgrundlag med det, som sprogets begreber betegner, er afgørende for børns forståelse af sproget, uden en vis mængde af sådanne erfaringer og oplevelser giver sproget ikke mening. Det er også væsentligt, at børn får så mange erfaringer med verden, at de får et oplevelsesbaseret grundlag for at bruge sprog meningsfuldt og nuanceret, for at de udvikler en sikker sprogbrug og sprogforståelse (Illeris 2001, Nielsen 2001, Berliner og Nielsen 2005). Børn, der har et stort og nuanceret ordforråd, har lettere ved at forstå skrevne tekster, og det bliver derfor mere meningsfuldt og tiltrækkende at læse, end hvis man har et begrænset ordforråd.

Derfor kan det være en særlig ressource at forbinde engagerende og udfordrende naturaktiviteter med sproglige og læsekulturelle aktiviteter, så det der kan opdages og undersøges ikke alene er naturfænomener, men også er sprogets og læsningens kulturelle fænomener.

En læsesansehave giver mulighed for at kombinere nogle af de væsentlige kvaliteter, der findes i naturen som sanse-, lege-, og fordybelsesrum, med nogle af de væsentlige kvaliteter, der kan tilbydes i litteratur, rim, remser og sanglege. I sammenhæng kan disse forskellige kvaliteter ventes at stimulere sprogudvikling og læselyst hos børn, der får mulighed for at bruge læsesansehavens tilbud. Læsesansehavens forskellige tilbud må forventes at have forskellige virkninger og i forskellig grad stimulere sprogudvikling og læselyst. Der kan skelnes mellem det at bruge haven som et inspirationstilbud, der kan give gode oplevelser, det at indgå i mere involverende og udviklende aktivitetstilbud i haven og endelig det at benytte haven som led i et mere omfattende didaktisk forløb.

Bedstes Læsesansehave – et tilbud til gode oplevelser og inspiration

Bedstes læsesansehave kan tilbyde gode muligheder for oplevelser gennem børns og voksnes egne opdagelser og undersøgelser. Disse baseres på den fysiske og rumlige udformning af haven og på de aktiviteter, som havens udformning, genstande og informationskilder lægger op til. Når børn benævner steder sker det ofte ud fra, hvilke aktiviteter eller sanselige kvaliteter, der karakteriserer et bestemt sted. Derfor kan haven give information om nogle af de aktiviteter, den opfordrer til, ved at steder i haven er navngivet efter de aktiviteter, de ønskes at give rum for. Vigtige steder i haven kan fx være:

Bogstavstien, der slynger sig, så man hele tiden kan se det næste bogstav i alfabetet, men hvor er det næste igen, og hvilket er det nu? Denne kan opfordre til opdagelsesrejse efter alfabetet, og må forventes at give børn og andre brugere både en sjov oplevelse og erfaringer med bogstavernes former og betegnelser, under forudsætning af, at mindst én af deltagerne på en sådan opdagelsesrejse faktisk kender bogstaverne og giver dette kendskab videre til de, der ikke kender dem.

ABC-muren og Maries mur, to sider af den samme mur, hvor den ene side præsenterer alfabetet og den anden Halfdan Rasmussens digt om Marie med mulighed for de mange rekvisitter, der indgår i digtet.

Højt læsningsvæggen, med inspirerende tekster at læse højt og med en luge, hvor der kan spilles dukketeater eller leges købmand, hvor der kan handles med bogstaver og ord, hvor der er skilte, som kan sættes op og betegne, om det nu er teater, købmand eller andet, vi leger, og hvor der er en brevsprække med mulighed for at skrive breve til 'Bedste'.

Bogstavpyramiden, som der kan sættes bogstaver og samles ord på. Her kan skrives små hilsener (en velkomsthilsen, en besked) eller små historier.

Sandkassen, som man kan lege i – og tegne og skrive bogstaver, ord og små historier i.

Kvinkelinkehuset, (inspireret af Halfdan Rasmussens digt og Tante Andante Huset i Ebeltoft), hvor man kan klatre op i en lille hule med hyggelige siddepladser, hvor man kan læse små tekster skrevet på væggene, der kan give svar på nogle af de spørgsmål, der blev stillet nedenfor stigen. Her kan man selvfølgelig også møde Kvinkelinkefuglen, der ruger på "rødbeder og chokoladeæg". I kvinkelinkehuset kan man tage en bog med ind og sidde og læse i fred.

Ole Lukøjes Paraply og Eventyrsted, hvor der er bogdepot, hatte/udklædning, kan spilles og leges teater og hvor man kan sidde og læse eller få læst historier. (Denne del af tilbudet forudsætter en vis bemanning til at tage vare på materialer).

Multipladsen giver mulighed for lege, boldspil, danse m.m. Der kan være skriftlige instruktioner til forskellige lege på stedet, ligesom genstande såsom bolde, sjippetove, hinkesten, tøndebånd m.m.

Bålstedet skaber rum for at samles om ilden, fascineres af den, fortælle om gamle dage og bruge tidligere kulturers fortælletradition: ved ilden samledes man og fortalte på skift om oplevelser og erfaringer. (Denne del af tilbudet forudsætter en vis bemanning til at tage vare på ild og fx introducere en fortælleform – det kunne være 'stafethistorier', 'at bruge talestaven' m.m.).

Hængekøjlunden giver hyggelige muligheder for at ligge gyngende og sansende, høre historier eller læse selv.

Trampolinen giver mulighed for flyvende hoppen – og for at opleve op-ned, tyngde og bevægelser, der ellers er næsten umulige. Godt sansestof til at få

begreber om syvmilestøvler, flyvende fart og andre fænomener fra folkeeventyrene.

Undervejs i haven er der små skriftlige opfordringer til at fokusere opmærksomheden på bestemte oplevelseskvaliteter. De tjener både til at skærpe brugernes opmærksomhed i forskellige retninger, hvilket kan kvalificere den gode oplevelse, og de tjener til at gøre det meningsfuldt for tidlige læsere at prøve at forstå de skrevne beskeder. Det kan være:

Se, lyt, duft, snus, hør, føl, smag, læs, kik op, kik ned, kik til højre/venstre, hop op/ned/højre/venstre/over/under, kravl, klatr m.m., samt udbrud som: Ah!, Ih!, Øv!, Jah!, Av!, Nå.

Som generel information om havens muligheder er det vigtigt med en folder, brugerne kan tage med sig rundt. Denne kan suppleres med forskellige former for skriftlig information undervejs.

Læsesansehaven som projekt, der sigter mod at stimulere sprogudvikling og læselyst har en særlig aldersgruppe, nemlig børn fra 0-10 år. Det er en gruppe med meget stor sproglig spredning. Derfor er det vigtigt at udvikle et informationsmateriale, der sigter mod differentierede grupper indenfor den samlede målgruppe. Dette kan gøres ved at identificere forskellige aldersgrupper med et 'havesymbol', så fx de yngste og deres ledsagere blot skal søge efter dette symbol for at finde information om aktivitetsmuligheder, der er særlig relevante for denne aldersgruppe.

Sådanne symboler kan fx være: Snegl: 0-3 år, Edderkop: 3-6 år, Sommerfugl: 6-9 år, Guldsmed: 10 → år. Disse symboler angiver 4 sværhedsgrader i de informerende tekster samt forskellige oplysninger om udvalgte ting, aktiviteter, lege, som der er gode muligheder for i læsesansehaven. Disse informerende tekster kan være sat ind som forskellige afsnit i 'Læsesansehavens aktivitetsmappe', eller de kan være placeret ved læsesansehavens forskellige lokaliteter på en tavle / i et skab med tegnede og skriftlige oplysninger om nogle af de lege og aktiviteter, dette sted giver mulighed for – hvad disse hedder og hvilke remser/råb/andet, der hørte til i gamle dage.

Større børn eller børn ifølge med voksne kan benytte disse faciliteter og oplysninger til at få gode oplevelser på egen hånd i Bedstes Læsesansehave. Ved sådanne oplevelser er der gode muligheder for, at brugerne følger deres egne oplevelses- og undersøgelsesfaser, og derpå kan anvende oplysningsmaterialet i haven som led i en eventuel refleksionsfase, når haven benyttes. Billedsymboler og tekster i haven kan inspirere barnet til at være den aktive, der indgår i og skaber fortællinger, og dermed får mulighed for at anvende forskellige læringsstile i en narrativ sammenhæng skabt i samspil med havens tilbud (jf. Rammeplanen s. 9). Haven kan forhåbentlig vække børns nysgerrighed og lyst til at lære at bruge havens tilbud, blandt andet ved at kunne læse teksterne i den og dermed stimulere børnenes sproglige kompetence. I kraft af at Læsesansehaven tilbyder mange sanselige input må den forventes at kunne skabe rum for fantasi, kreativitet, koncentration og fordybelse (jf. Rammeplanen s. 10).

Som sansehavetilbud i sig selv er det brugernes interesse, der afgør om, og i givet fald i hvilken udstrækning, læsesansehaven stimulerer sproglig opmærksomhed og læselyst.

Læsesansehave med Bedste – et natur og kultur-tilbud

Læsesansehavens tilbud med særlig fokus på sproglig opmærksomhed og læselyst kan blive langt mere markant med en personbemanding, så brugerne ikke alene kan besøge Bedstes Læsesansehave, men også kan møde Bedste og dermed Bedstes viden, ideer og de traditioner, der ligger bag udformningen af Læsesansehaven. En sprog-, natur- og læsefaglig Bedste kan formidle kendskab til aldersrelevante aktiviteter og lege med rim, remser, historier og eventyr til, kan instruere i udvalgte aktiviteter og være ankerperson for at læsesansehaven også bliver et læsekultursted, hvor havens sanselige tilbud indgår som led i lege med sproglig opmærksomhed og aktiviteter, der gør læsning meningsfuldt og tilgængeligt. For en præsentation af gamle/historiske lege henvises der til bilag 2.

Bedste kan fx være den, der introducerer og viser, hvordan man fortæller stafethistorier ved bålstedet, hvordan man kan vælge bogstaver på bogstavpyramiden og skrive sit navn eller en besked til en anden. Bedste kan være den, der instruerer i at spille 'Bogstavbold' på Multipladsen, hvor Bedste også er den der kan aldersdifferentiere legen: Et hold 'Edderkopper' skal måske blot spille alfabetet, mens et hold 'Sommerfugle' eller 'Guldsmede' kan spille ved at stave til udvalgte ord. Bedste kan også instruere i at lege 'Pandekager med ord', hvor den gamle leg 'Pandekager med syltetøj' er ændret, så børnene ikke skal give hinanden rent fysiske opgaver, men skal give hinanden sproglige eller 'bogstavelige' opgaver som led i legen – se legeeksemplet i bilag 1. Ligeledes er Bedste den, der kan samle et hold til at høre eventyr og historier, som inddrager nogle af de kvaliteter og fænomener, børnene har haft mulighed for at møde som led i aktiviteterne i læsesansehaven. Bedste kan gøre deltagerne opmærksomme på nogle af de kvaliteter, de har oplevet og erfaret, og på hvordan de indgår i historier og eventyr. Bedste er således en vigtig sprog- og læse-pædagogisk fagperson, der kan levendegøre sprog- og læseanvendelsen og udvikle nye, sjove lege, hvor det er meningsfuldt og underholdende at bruge sproget og at blive god til at læse. Eksempler på sådanne lege er beskrevet i bilag 1. Med en sådan funktion kan Bedste også fungere som en vigtig inspirationskilde for pædagogisk personale, der skal arbejde med sprogudvikling og læselyst i deres daglige virke.

De beskrevne eksempler på aktiviteter i bilag 1 giver mulighed for at stimulere såvel børns sproglige kompetencer som udvikling af evnen til at udtrykke og bearbejde følelser ('personlig kompetence', Rammeplanen s. 10) og 'evne til at udtrykke/vise og forstå følelser, indlevelsesevne' ('social kompetence', Rammeplanen s. 11). For at tydeliggøre disse aspekter, kan aktiviteterne omfatte sprogliggørelse af, hvordan det er at være med i disse lege. Er det sjovt, svært, underligt, bliver man glad, spændt, overrasket, forskrækket, bange?

Bedstes Læsesansehave – et led i didaktiske forløb

Bedstes Læsesansehave kan benyttes som et åbent tilbud, som det fremgår ovenfor. Imidlertid kan daginstitutioner og skoler også på forskellig måde benytte, inspireres af og samarbejde med Læsesansehaven og Bedste. Undersøgelser viser, at børns udbytte af skolers inddragelse af naturskoletilbud hænger nært sammen med, hvorvidt naturskoletilbudet er indarbejdet i et samlet didaktisk forløb, så der både finder forberedelse og efterbearbejdning af naturskolebesøget sted som led i det samlede forløb (Andersen, 1995).

Pædagoger og lærere kan benytte Bedstes Læsesansehave som et tilbud, der inddrages som led i arbejdet med pædagogiske læreplaner og undervisning. Der kan både være tale om små 'oplevelsesbesøg', der kan krydre skolens eller institutionens almindelige aktiviteter, og der kan være tale om mere målrettede tiltag med henblik på at stimulere udvikling og færdigheder på et specifikt område og/eller sætte ind over for bestemte problemer i en børnegruppe.

Jo større behovet for eller ønsket om en bestemt form for udvikling er, desto vigtigere er det, at de pædagoger/lærere, der arbejder med en børnegruppe, præciserer deres mål med at bruge Bedstes Læsesansehave og at de forbereder og efterbearbejder besøget. Ønskes der tydelige virkninger af Læsesansehavetilbudet i forhold til bestemte mål eller problemer, så er det nødvendigt at Læsesansehavens tilbud indarbejdes i didaktiske forløb i institutioner og skoler.

Lærere og pædagoger har de faglige kompetencer og det præcise kendskab til børn i den gruppe eller klasse, de arbejder med. Denne kundskab kan benyttes til at spørge til formålet med at benytte Læsesansehaven:

- Hvad har min børnegruppe/klasse brug for at udvikle sprogligt?
- Hvad kan de, i hvilken retning vil jeg gerne stimulere deres sprogudvikling?
- Er der bestemte ting, de har brug for at lære at udtrykke sig sprogligt om?
- Er der bestemte aldersmæssige, sociale, etniske, kulturelle, erfaringsmæssige m.m. forhold, som skal tages med i betragtning ved mit valg af aktivitet?

Pædagog og/eller lærer kan med udgangspunkt i sådanne spørgsmål konsultere 'Bedste' og aftale, hvilke aktiviteter, der vil være gode at tilbyde børnegruppen/klassen i Læsesansehaven.

Er det fx vuggestuebørn (1-3 år) – så kan det være relevant at arbejde med helt grundlæggende sproglige betegnelser for genstande og fænomener i naturen. Sten, rund, let, tung, lille, hvid, træ, højt, suser, blade, grønne, vind, kølig, frisk luft, kaste let sten eller blad mod vind, hvad sker? m.m.

Her vil der være fokus på grundlæggende sprogkendskab i form af at udvide ordforråd, træne udtale, stimulere opmærksomhed og skelneevne, fx skelne små sten fra blade på jorden, skabe opmærksomhed på farver, former og andre egenskaber ved det at være i naturen.

Der kan også være tale om at kombinere sprogudviklingen med bestemte motoriske aktiviteter gennem lege, der omfatter at: hoppe, løbe, klatre, liste, kikke, snuse, kaste, sortere (fx sten i størrelser, farver), m.m. I sådanne aktiviteter er det nødvendigt, at den voksne selv undersøger og kropsligt viser, hvordan man undersøger, hopper etc. for at stimulere børns nysgerrighed efter at prøve selv – og at den voksne anvender et nuanceret sprog og hele tiden knytter sprogbetegnelser til genstande, fænomener, aktiviteter m.m. Det bør pædagoger jo altid gøre i samspil med børn, men det ses ikke altid at være tilfældet. Denne generelle pædagogiske kompetence kan understreges og stimuleres gennem sansehavens aktivitetstilbud.

Er det imidlertid børn i 2-3 klasse (8-10 år), så skal der helt andre ting til at nå de samme mål. Her kan det ved fx etnisk-kulturelt blandede børnegrupper også være relevant at arbejde med helt grundlæggende sproglige betegnelser for genstande og fænomener i naturen. Men der kan være mange andre ting i spil. Er det fx en klasse, hvor der er brug for at udvikle et fælles sprog til at udtrykke

følelser med, så kan det være relevant at arbejde fokuseret med mimesis i forhold til genstande og fænomener i naturen. Dermed er der ikke fokus på, hvad disse betegnes som eller fx et biologisk kendskab, men på det forhold, at alle fænomener kan benyttes som projektionsskærm, der kan anvendes til at spejle følelser. Planter, sten m.m. kan så benyttes som sådanne projektionsskærme, hvor de karakteriseres og sprogligt benævnes ud fra, hvad de 'følelsesmæssigt' udtrykker. 'Kobjælden står og gemmer sig, fordi den er genert', 'kornblomsten står og strutter fuld af selvtillid, den vil nå op over græsset', 'rosen kan trygt folde alle sine kronblade ud, fordi den forsvarer sig med spidse torne'. Forskellige sten, grene m.m. kan på samme måde 'udtrykke' følelser i og med at mennesker er i stand til mimetisk at genkende eller stemmes med den følelsestone, et andet væsen eller genstand udtrykker (Fink-Jensen 1998, Pahuus 1988).

Brugt på denne måde kan læsesanshaven give anledning til at arbejde med følelsesudtryk og sprogudvikling til betegnelse af følelsesudtryk i en og samme aktivitet. Som det fremgår, er karakteristikken af naturfænomenerne i dette tilfælde underordnet det valgte tema: at arbejde med følelsesudtryk og sprogliggørelse af dem. Aktiviteten kan suppleres med bevægelser, der imiterer genstandenes følelsesudtryk eller bevægelser til musik, der udtrykker forskellige stemninger/følelser, og sprogliggørelse af dem. Der kan inddrages digte, sange, fortællinger, læsetekster, børnene kan tegne og skrive om udvalgte genstande og deres udtryk, alt sammen materialer og aktiviteter om det valgte tema. På samme måde kan bestemte roller og funktioner i lege, teater og historier anvendes (Müller og Nielsen 1999, Nielsen 1996).

Hvis det skal sætte spor i form af de udviklingsmål, projektet definerer, må sådanne aktiviteter følges op i skolens arbejde, og også gerne forberedes her.

Kursus for pædagoger og lærere

Pædagoger og lærere i indskolingen kan have glæde af at tænke Læsesansehavens tilbud ind i deres didaktiske overvejelser om hverdagens aktiviteter i institution og skole. For at kunne det, er det nødvendigt, at pædagoger og lærere ved, hvad Læsesansehaven kan tilbyde. Derfor er det formålstjenligt at udbyde kurser i, hvordan dette pædagogiske personale kan bruge Læsesansehaven.

Sådanne kurser vil optimalt finde sted i den etablerede Læsesansehave, hvor kursusdeltagerne kan få en rundvisning og af Bedste få præsenteret eksempler på nogle af de aktiviteter, haven kan tilbyde. Kurserne bør indeholde følgende elementer:

- Præsentation af Læsesansehaven, dens formål, ideer og udformning
- Præsentation af eksempler på aktiviteter, hvor pædagogisk personale selv oplever, at sanser og sprog vitaliseres gennem Bedstes professionelle vejledning
- Drøftelse af, hvilke formål det pædagogiske personale kunne have med at bruge Læsesansehaven
- Udlevering af informationsmateriale til institutionerne/skolerne med oplysninger om åbningstider, muligheder for at kontakte Bedste for nærmere aftale om besøg i haven, samt muligheder for at få vejledning i at udforme aktiviteter i forhold til bestemte mål/ønsker/problemer

Evalueringsmuligheder

Det er en fordel at indtænke muligheder for at evaluere projektets virkninger, dvs. hvordan og i hvilken grad projektet indfrier de ønskede formål.

Forskellige evalueringsredskaber kan være relevante.

For det første er det vigtigt at beskrive, hvad der faktisk finder sted i Læsesansehaven. Det kan være en særlig arbejdsfunktion at føre en form for logbog, hvor det beskrives i ord og billeder, hvilke aktiviteter, der har været tilbudt, hvor mange der har deltaget, hvor lange tidsrum aktiviteterne dækker, m.m. Det vil også være en fordel at kunne tælle, hvor mange mennesker der i det hele taget bruger Læsesansehaven, når den er etableret.

Til brugere af Læsesansehaven som et åbent oplevelsestilbud er det mest oplagt at bede dem udfylde et spørgeskema, der stiller et begrænset antal relevante spørgsmål, som hurtigt kan besvares, hvorpå skemaet kan lægges i en postkasse, når besøget er slut.

Til professionelle brugere af Læsesansehaven som enten åbent tilbud eller i samarbejde med Bedstes aktiviteter vil det også være relevant og håndterligt at bede disse om at besvare et spørgeskema udviklet til formålet. Dette giver imidlertid ikke direkte information om, hvordan børn oplever og anvender læsesansehaven, og mindre børn er det svært at spørge skriftligt. Til at skaffe informationer om børns brug af tilbudet og deres oplevelser af det, vil det være en fordel at etablere samarbejde med pædagogiske forskere, der kan have en interesse i at observere og beskrive, hvordan børn benytter tilbudet. Det kan fx være forskere fra discipliner som pædagogisk psykologi, pædagogisk antropologi, pædagogik, psykologi og antropologi fra hhv. Danmarks Pædagogiske Universitet og Københavns Universitet.

Hvis det er vanskeligt at skaffe midler til at finansiere forskerarbejde til evalueringen, er det måske en mulighed at skabe interesse hos specialestuderende i nogle af de nævnte fag, men her vil man da være afhængig af den enkelte studerendes faglige interesser og kundskaber.

Som det fremgår, vil det være en fordel at tænke en budgetpost til evaluering af projektet ind i budgetteringen af det samlede projekt.

Referencer:

Andersen, Annemarie Møller. (1995). *Naturoplevelser og naturskoleundervisning*. København: Danmarks Lærerhøjskole og Friluftsrådet. I Edlev, Lasse Thomas. 2004. *Natur og miljø i pædagogisk arbejde*. København: Munksgaard.

Berliner, Peter og Nielsen, Anne Maj. (2005). Læringens psykologi. I Koester, Thomas og Frandsen, Kim (red.): *Introduktion til psykologi. Organisme, Individ, Samfund*. København: Frydenlund.

Fink-Jensen, K. (1998) *Stemthed - en basis for æstetisk læring*. København: Danmarks Lærerhøjskole.

Fischer, Ulla og Madsen, Bent Leicht. (2001). *Se her!* København: Forlaget Børn & Unge.

Grahn, Patrick. (2000). *Børns udeleg*. København: Forlaget Børn & Unge.

Illeris, Knud. (2001). *Læring*. Roskilde: Roskilde Universitets Forlag.

Markussen, J. N. (1999/1992). *Hjemme i fonemernes verden*. Horsens: Forlaget åløkke.

Müller, Lotte og Nielsen, Anne Maj. (1999). *Krop og billede*. København: Dansk lærerforening.

Nielsen, Anne Maj. (1996). *Pigebilleder og drengestreger*. København: Dansk lærerforening.

Nielsen, Anne Maj. (2001). Mediernes betydning for børns liv. I Bruun, Birgit og Knudsen, Anne (red.): *Moderne psykologi – temaer*. Værløse: Billesø og Baltzer.

Pahuus, Mogens. (1988). *Naturen og den menneskelige natur*. Århus: Forlaget Philosophia.

Pedersen, Bente og Brodersen, Arne. (1998). *Haser i skoven*. Odense: Fyns Pædagogseminarium. I Edlev, Lasse Thomas. 2004. *Natur og miljø i pædagogisk arbejde*. København: Munksgaard.

Stern, Daniel N. (1991). *Barnets interpersonelle univers*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bilag 1: Eksempler på Læsesansehave-lege

MARIE FYLDTE 4 ÅR

Fra Halfdan Rasmussen bog Tante Andante er valgt et eksempel på et rim, der indgår i en af Bedstes sprogstimulerende aktiviteter i Læsesansehaven. Der er komponeret en melodi til rimet af Benedicte Riis, og det fungerer dermed også som en sang. Lærer Ulla Steenvinkel anvender denne sang i sit sprogstimulerende arbejde med børn, hvor hun arbejder under navnet 'Tante Andante'. Mange børn i Herlev kender hende under dette navn. Eksemplet nedenfor er beskrevet ud fra erfaringer med dette arbejde som Tante Andante.

Marie fyldte 4 år

d.14.5.

**hun fik en dukke uden hår
og et par sko, der klemte
en smeltet snemand i en sæk
et nøglehul med gennemtræk
en guldfisk i et fuglebur
et frikort til en vandretur
et krøllet krus - en dusket fryns
og fire små mariehøns.**

Målgruppen i det beskrevne eksempel er 2-3-årige børn.

Tante Andante fortæller at Marie har fødselsdag – hun fylder 4 år. (At fylde 4 år betyder det samme som at have fødselsdag). D.14.5 er den dag, hun har fødselsdag. Tante Andante nikker, og siger: " ja det er rigtigt".

Tante Andante fortæller, at hun er inviteret med til fødselsdag, og da det regner vil hun tage sin fødselsdagsregnfrakke på. Det er en varm gul, lang frakke med mange farvestrålende lommer. Den har hængt på en bøjle, så børnene hele tiden har kunnet se den, uden at vide, hvad den skal bruges til. Der stikker noget op af lommerne, som børnene heller ikke rigtigt kan se. Nysgerrigheden og spændingen er vakt.

Tante Andante tager nu tingene op af lommerne, én ad ganen. Hun roder og leder i lommerne og siger: "nu må I forsøge at huske, hvad det er for nogle underlige gaver Marie får til sin fødselsdag. Bagefter skal vi jo kigge på tingene sammen." Vi kigger på gaverne og Tante Andante siger ordene og får børnene til at gentage. Ordene siges langsomt eller hurtigt. "Så vi kan smage på ordene eller spytte dem ud hurtigt".

Tante Andante afleverer undervejs tingene til børnene og spørger til, om alle har fået noget at holde. Det er meget vigtigt, at alle får noget at holde, for ingen må være kede af det. Derfor har hun en ekstra kurv fyldt med farvestrålende risposer (risposerne er mus, der er med til fødselsdagen), som de børn får, der ikke fik en af de underlige fødselsdagsgaver.

Tante Andante fortæller, at når hun taler om den fødselsdagsgave de har i hånden, så skal de tage tingen op i luften, så vi alle sammen kan se den. Det samme skal gøres med de små farvestrålende mus.

Sangen er stille og blid. Den synges først meget langsomt med tydelig artikulation. Tante Andante spørger, hvem der sidder med de forskellige ting, får øjenkontakt, og hjælper ved at nævne tingene og sige "op i luften med dem". Når

hun f.eks. siger: "tag en dukke uden hår op i luften", rækker hun samtidig armen op i luften. De helt små får syn på, hvad der er "op" – om tingen kommer med op, kommer i anden række.

Tante Andante kan have "glemt" en ting. Den kan være væk fra lommerne, så hun må rode i nogle af sine andre gemmer.

I børneinstitutionen 'Solhaven', der er blandt de steder, som Tante Andante har besøgt med 'Marie', sagde lederen efterfølgende, at det virkede ekstra spændende og pirrede børnenes nysgerrighed endnu mere, at Tante Andante skulle rode i sin medbragte kasse for at finde en af fødselsdagsgaverne. At hun så derudover rakte 'guldfisken i fugeburet' til en af de voksne, skabte megen glæde.

Sangen synges flere gange, så børnene får prøvet at lytte og høre deres 'ord' igen. Anden gang synges lidt kraftigere og med mere rytmisk bevægelse i kroppen. Hvis den synges tredje gang, kan Tante Andante begynde at klappe i takt og bede børnene om at klappe med.

Kommentarer:

Denne sang /dette rim er et eksempel på, hvordan den sproglige opmærksomhed kan koncentrerer. Musikken og bevægelserne forstærker lydenes / ordenes udtryk. De usædvanlige ordsammensætninger pirrer fantasien, og for de tosprogede er der ofte ukendte ord, som her får liv. Der er erfaring for, at børn helt op i 2. klasse nyder denne sang og lever med i de fantastiske ordsammensætninger.

De tre følgende lege er udviklet af lærer Ulla Steenvinkel.

Det er vigtigt at have viden om forskellen på konsonanter og vokaler, der lydmæssigt adskiller sig fra hinanden. Lydene på bogstaverne har forskellige udtryk. (Lyngbymetoden / kodeknækkermetoden (Markussen 1999))

'Pandekager med Ord' og 'Lydstop' er baseret på traditionelle lege og udviklet til at inddrage sprog og bogstaver, som vigtige elementer.

Den tredje leg 'Bogstavkatten' er nyudviklet og giver en ny dimension til indlæringen af bogstaver. Bogstavkatten er afprøvet i de institutioner og klasser, som har været involveret i introduktionen til Bedstes Læsesansehave. Det drejer sig om to institutioner, to 0. klasser, en 1. klasse og en 2. klasse.

PANDEKAGER MED ORD

Legen er udviklet af den traditionelle leg 'Pandekager med syltetøj'. Kan leges af børn i indskoling. Hvis legen gøres simplere kan den leges af de store børnehavebørn. Remsen hedder nu:

"Pandekager med ord – pas på vi ikke bare står og glor". (siges rytmisk)

Et barn står op ad en væg ved 'Kvinkelinkehuset' eller ved et træ i haven. Resten af gruppen står i en bestemt afstand ved en streg tegnet på jorden / på asfalt eller lign.

En løber hen til personen, der står med ryggen til. Vedkommende hvisker med fordrejet stemme ind i øret på 'vægpersonen': "Pandekager med ord" – løber tilbage, stiller sig, hvor hun / han stod før og hele gruppen siger nu: "Pandekager med ord – pas på vi ikke bare står og glor".

'Vægpersonen' vender sig og forsøger at gætte, hvem det var, der hviskede.

Hvis der gættes rigtigt siges et ord.

Spørgsmålet lyder så: "Hvad er det første bogstav i ordet?" Dette bogstav siges af alle. F.eks. egeren. Nu siges e lyden af alle. 'Hviskepersonen' går nu hen og står ved væggen.

Hvis der ikke gættes rigtigt, lukker 'vægpersonen' så først øjnene, drejer rundt om sig selv, strækker armen ud som en slags pil der peger og finder på denne måde den, der efterfølgende skal op og stå ved væggen. Inden den nye 'vægperson' går op, leges legen så som beskrevet ovenfor.

Variation:

Legen kan simplificeres til mindre børn. Fx siger 'vægpersonen' en lyd eller et ord hjulpet af den voksne. Det kan være navne på noget af det, der findes i haven. Legen kan også gøres sværere til de ældre børn. Man kan lave en bevægelse samtidig med at bogstavlyden siges.

Kommentarer:

Den voksne kan starte med at bestemme rækkefølgen. F.eks. kan alfabetet benyttes til at inddele efter. Hvis Alberte er den eneste, der hedder noget med A, er hun den første til at prøve. Hvem der så skal hviske kan peges ud.

En velfungerende social børnegruppe fortsætter på egen hånd.

Grunden til at hviskepersonen ikke siger hele remsen er for at forhindre at nogle, der ikke kan huske hele remsen skal føle sig ubehageligt tilpas.

I den oprindelige leg er der kun en person, der skal lave den bevægelse, som 'vægpersonen' beslutter. Dette er her ændret, da alle har godt af at bevæge sig så meget som overhovedet muligt. I den nye udformning får alle sagt bogstavet eller ordet.

LYD STOP

Legen kan leges allerede med de helt små børn og den leges ved 'Eventyrparaplyen' eller på 'Den Store Festplads'.

Den voksne holder en vokal f.eks. et E / e op i luften og sætter lyden på. Børnene stemmer i og de bevæger sig rundt med lyd på. Når den voksne siger 'Lyd Stop', stopper både lyd og bevægelse.

I denne leg er der ikke noget med, at nogen så skal ud / ikke er med i legen mere. Alle fortsætter blot med en ny lyd og med nye bevægelser.

Variationer:

Legen kan leges med konsonanter, som giver nogle rytmiske lyde i stedet for den syngende vokal lyd. Bevægelserne vil også blive mere rytmiske.

Når den voksne har vist bogstavet, tegner alle bogstavet i sandkassen eller med kridt på asfalt eller lignende og sætter så lyden på. Legen kan leges helt op til børnene går i 1.klasse.

Kommentarer:

Den voksne beslutter, om det er E (stort e) eller e (lille e). Det mest almindelige for forældre er at benytte sig af de store bogstaver. Derfor vil det være mest relevant at benytte de store bogstaver, så der er symbol genkendelighed. Et års tid før børnene skal i børnehaveklasse kan de små bogstaver introduceres. På dette tidspunkt kan begge variationer af et bogstav så holdes op i luften.

Hvis legen leges traditionelt kommer de børn, der har allermest brug for at bevæge sig, til at bevæge sig mindst. Dette undgås, når legen leges på denne måde. Når barnet bevæger sig samtidig med at der gives lyd, indkodes lyden i kroppens celler.

Lyd stop legen kan kombineres med flg. leg, hvor de samme bogstaver kan benyttes:

BOGSTAVKATTEN

Ordleg med rytme, som leges f.eks. ved Eventyrparaplyen.

En lille orange taske udformet som en smilende kat med håndtag og dinglende ben er givet liv med en "rap", der siges rytmisk i kor: (den voksne bevæger sig rytmisk og katten bevæges også rytmisk)

**Hej med dig du søde Bogstavkat
Hvor har du mon været henne i nat?**

----- (pause)

Har du fundet noget?

Børnene sidder, mens remsen rappes. Hver gang remsen er slut tages et bogstav op af kattens mave og børnene siger alle bogstavet. Som overraskelsesmoment kan det af og til være noget andet end et bogstav – fx en smølf eller en sten med hul i.

Variationer:

Sammen med den voksne kan børnene på skift prøve at holde og bevæge Bogstavkatten og være den, der tager et bogstav op. Børnene kan 'låne' Bogstavkatten og lege legen på egen hånd. Lydstyrken kan varieres. Nogle gange siges bogstavets navn højt, nogle gange hviskes der. Bogstavkattens rap kan bruges som kaldesignal, når børnene er spredt rundt om i hele haven. Børnene kan i stedet for at sidde ned, bevæge sig rundt, og når der bliver sagt: 'Har du fundet noget?' stå stille, lytte og kigge.

Kommentarer:

Her kaldes på forskellige virkemidler. Den voksne må bruge dramatisering og rytme, og derved pirres nysgerrighed og spænding hos børnene. "Hvad bliver det næste"? Børnene får samtidig mulighed for at erfare, hvordan dramatisering og rytme fungerer kommunikativt, hvilket kan bidrage til udvikling af deres kommunikative kompetencer og opmærksomhed på udtryk for spænding og andre følelser. At der kan komme noget andet end et bogstav op af kattens mave øger spændingen. Det øger samtidig også evnen til at skelne.

For nærmere kildeangivelse henvises der til bilag 2.

Lærer, konsulent Ulla Steenvinkel
Gåseholmvej 13, 2730 Herlev
Tlf: 44846613
ulla.steenvinkel@mail.dk
www.steenvinkel.dk

Bilag 2

Oplæg om gamle lege i Bedstes Læsesansehave

Da ideen om Bedstes læsesansehave opstod, var det for mig en naturlig tanke at inddrage gamle lege i overvejelserne vedr. havens brug.

En ting er at skabe nogle fantastiske rammer for herigennem at åbne muligheder for utraditionel læring – en anden ting er at skabe et bredt og spændende indhold, som selvfølgelig skal referere til navnet. Rent kulturelt er det også af afgørende betydning at blive ved med at huske og videregive de gamle børnelege. Hvad legede oldeforældre og bedsteforældre?

Vi skal i Bedstes Læsesansehave give børnene nogle uteknologiske tilbud fyldt med glæde og således give mulighed for at genskabe legen som udtryk.

Lise Stephensen siger i sin bog "De små leger":

"Mange eventyr begynder med: "Der var engang". Denne bog er ikke en eventyrbog, men "Der var alligevel engang", da vi ikke havde hverken radio eller tv, computer eller stærk trafik, hvor vi legede i gårdene med alle kammeraterne, løb på rulleskøjter og løbehjul, trillede med tøndebånd af forskellig kvalitet, spillede kugler og klink, spillede "land" med kniv, spillede bold op ad muren, tog snoren fra hinanden og legede mange, mange andre sjove lege."

Hun fortsætter:

"Det handler ganske enkelt om ikke at glemme alle de gamle lege, som næsten ikke koster noget at lege: man kan måske hinke med en hinkesten, måske lege med en yoyo eller nogle kugler, sjippetove m.m."

I det følgende præsenteres en oversigt over de lege, som kan leges i Bedstes Læsesansehave. Generelt for mange af legene er, at de benyttes i forbindelse med bogstav og ordleg, hvor rim og remser i udstrakt grad bygges ind.

Boldlege:

Enkle lege med en eller flere bolde, som man spiller op ad en mur. Jeg forestiller mig, at Kvinkelinkehusets ene væg kan benyttes til denne slags lege.

Eksempler:

Fembold og tibold:

1 - 2 – 3 bom eller rolade

Hvem har bolden?

Midterbold eller smørklat

Hinkelege:

Der er optegnede felter / ruder, som benyttes til ord og bogstaver og traditionelt til tal. Ruder med 5 rum og med 9 rum, en hinkesnegl / paradís. Der kan anvendes en hinkestok og / eller hinkesten. Derudover findes der i haven nogle fluesmækkere til specielle ordlege, hvor ruderne også benyttes.

Eksempler: Mini paradis (5 rum)

Hinkesneglen:

Sol og måne
Ruder
Ruder med skæve tal
Ruder med bogstaver

Løbelege

Jeg forestiller mig at Bedstes Læsesansehave kan åbne op mod et større areal, hvor det er muligt at kaste bolde og løbe ud, hvis man vil lave kastelege, eller gerne vil løbe meget stærkt. Inde i haven er der mulighed for de mere stille lege f.eks. rundkredse, hvor man løber rundt i kreds.

Eksempler:

Go`morgen, go`middag, go`aften
Katten efter musen
Kroneskjul
Følg Bedste (efter den oprindelige følg kongen)
Kluddermor

Rim og remser og små sange (der er mange, mange flere)

Eksempler:

Det regner, så Per Degner
Danse, danse dukke min
Ride, ride ranke
Jeg og dig
Klappe, klappe kage
Tommeltot, Pandeben
Hej med dig du søde bogstavkat
Askefis den flove

Sanglege/ sproglege - enkle lege, som ofte laves i rundkredse.

Eksempler:

Flyv lille påfugt
Og ræven rask over isen
Tag den ring og lad den vandre
Jeg gik mig over sø og land
Bro bro brille
Jeg har en gammel tante - en tante Andante (frit omdigtet fra "en tante Monica" til undertegnedes brug)
Lille Peter Edderkop (med langt flere vers end den vi kender oprindeligt)
Ro, ro, ro din båd
Under den hvide bro
Rits, rats, filiongonggong
Så går vi rundt om en enebærbusk
Tante Andante
Marie fyldte fire år

Snorelege – der findes mange forskellige figurer.

Eksempler for en person:

Kattens knurhår, Fiskenet, Eiffeltårnet, Heksens hat, Saksen, Faldskærm,
Heksens nøgler, Tekop

Eksempler for to personer:

Kattens vugge, Drømmesengen, to stearinlys, Krybben, Diamanter, Fisken, Kattens øje, Saven

Tovlege herunder sjippelege - her benyttes ofte rim og remser.

Eksempler:

Sjippe med stort tov – min. 3.meter med to der svinger og én der hopper.

Forskellige mønstre.

Sjippe med kort tov. Eks.: forover, bagover, ballonhop, piskehop, dobbeltsving, lynsving, vikletov, flette tove.

Knob og stik

En stang fastgøres til at øve forskellige knob og stik. Der benyttes flagline, idet sejl garn skærer hænderne.

Eksempler:

Råbåndsknob, flagknob, pælestik, dobbelt halvstik, trompetstik, flamsk knob

Kuglelege - godt hvis der er et sted med nogle små huller og et plant område rundt om.

Eksempler:

Kugler i hul

Trille kugler til pind

Trille kugler gennem porten

Skyde kugler

Andre lege bl.a. en del sproglege

Eksempler:

Fange ærteposer med sine tæer

Ærteposelege

At hønse

At spille klink (med knapper)

At nipse

At klunse (med små pinde, knapper, hønseringe eller lign.)

Lige eller ulige

Pandekager med syltetøj

Mime – gætte leg

Skidne æg

Til the hos Kejseren af Kina

Hvad vil du have af præstens gris?

Hundens kødben

Flaskeleg

Tampen brænder

Gem fingerbøl

Sæt hale på grisen (en tavle)

Skibet er ladet med

1-2- 3- stop

1-2- 3- 4- 5

Rødt lys stop

Prik skjul

Hoppe i elastik

Yo – yo (betyder legetøj på fransk) også kaldet spinning

Traditioner - der opbygges forskellige traditioner i Bedstes Læsesansehave.

Eksempler:

Store legedag: nogle af de lege, der fylder lidt mere skal her have mulighed for at komme til fx at spille pind.

Fastelavn: Man kan komme og lave fastelavnsris, bide til bolle og slå katten af tønden (et stativ eller noget andet smartere til denne aktivitet)
Jeg tillader mig her en association: i min barndom var fastelavn altid udendørs. Det ville være dejligt, hvis der er noget i haven, der blomstrer i februar – fx en Kejserbush og Juleroser??? Selvfølgelig må der være Vintergækker og Dorathealiljer.

En Brug dine hænder dag (titlen er i skrivende stund ikke udtænkt):
At strikke på strikkelise, at hækle et gammeldags boldnet m.m. Kan evt. komme med på store legedag.

Flagstang

Det er et stort ønske at have **en** flagstang. Rundt om flagstangen i en cirkel kan der være store sten eller andet materiale, der giver mulighed for at hoppe rundt fra platform til platform. Evt. kan dette område fungere som samlingsplads / festplads. Her kan kugle, hønse, hinke og sjippelegene og evt. rundkredslegene foregå.

Til slut vil jeg for oversigtens skyld remse de tidligere nævnte legeområder op suppleret med enkelte nye tiltag:

Ole Lukøje Paraply (i forbindelse med et amfiteaterlignende lille område til fortælling og oplæsning)

Kvinkelinkehus

Bogstavsti

Bogstav - ordsanselegevæg, der kan benyttes som lille købmand / teater til ordlege

Tænketankebænke i forskellige størrelser spredt over området

Åbent fast net til at hænge bogstaver og ord op på

En lyd og musik univers afdeling

Sand, vand, mulighed for ild

Stolper til kæmpehængekøjer

Hoppested (et nyt tiltag – men nævnt af mange børn ved oplægsmøderne, som jeg har afholdt).

Der skal stadigvæk være et sted til at lægge ting og sager. F.eks. paraplyer til regnvej, puder til at sidde på, hinkestene og sjippetove. Evt. skal materialet til at lave Ole Lukøje paraplyen med også kunne pakkes væk

Ulla Steenvinkel

april 2006

Kilder:

"Nye, gamle sanglege" af Finn Alfred Larsen

"Sanglege" af Frode Jørgensen

"Flere sanglege" af Frode Jørgensen

"Syng og leg". Nye og gamle sanglege med tekst, noder, becifringer og bevægelser.

"Danske Sanglege" af Svend Nielsen

"Lystige sanglege for børn"

"Børnerim, remser og lege" samlede af Ewald Tang Kristensen – udvalgt og kommenteret af Jens Sigsgaard
"De små leger" af Lise Stephensen
"Tante Andante" af Halfdan Rasmussen
"365 Sange – rim og remser til hele året" udvalgt af Birgit Erup